

**Benjamin Abrams, *The Rise of the Masses
Spontaneous Mobilization and Contentious Politics*
(University of Chicago Press, 2023),**
DOI: 10.7208/chicago/9780226826820.001.0001.

Vilija Navickaitė

Vilniaus universiteto Tarptautinių santykių ir politikos mokslų instituto doktorantė
El. paštas vilija.navickaite@tspmi.stud.vu.lt

Masiniai protestai, besitęsiantys mėnesiais ir į gatves išvedantys minias žmonių, bet neturintys aiškių ar tradicinių lyderių ir organizatorių, pastaraisiais dešimtmečiais tampa vis dažnesnis *vaidingos politikos* (angl. *contentious politics*) reiškinys. Tai kelia klausimų akademikams, siekiantiems suprasti ir paaiškinti tokius spontaniškos mobilizacijos atvejus. Spontaniški masiniai protestai kyla demokratijose, hibridiniuose režimuose ir autoritarinėse valstybėse. Vieni ryškiausių tokios spontaniškos mobilizacijos atvejų yra *Occupy Wall Street* (2011 m.) ir *Black Lives Matters* po George'o Floyd'o nužudymo JAV (2020), Rusijoje Chabarovsko protestai po vietos gubernatoriaus, kuris nepriklauso Rusijos prezidento V. Putino aplinkai, sulaikymo (2020 m.)¹, Baškirijos protestai po žymaus vietos aplinkosaugininko sulaikymo (2024 m.)², 2020 m. kilę masiniai Baltaru-

¹ „Tens of Thousands Stage Anti-Kremlin Protest in Russia's Far East“, *Al Jazeera*, liepos 18, 2020, <https://www.aljazeera.com/news/2020/7/18/tens-of-thousands-stage-anti-kremlin-protest-in-russias-far-east>

² Stanislav Shkel, Anna A. Dekalchuk, Ivan S. Grigoriev ir Regina Smyth, „The Roots of Spontaneous Protest in Bashkortostan“, *Ponars Eurasia Policy Memos*, No. 885, 2024 m. balandžio 4, <https://www.ponarseurasia.org/the-roots-of-spontaneous-protest-in-bashkortostan/>

sijos protestai po suklastotų Prezidentės rinkimų (2020)³, 2024 m. prasidėję ir vis dar tebesitęsiantys protestai Sakartvele po Prezidento rinkimų⁴ ir Serbijos antikorupciniai protestai, spontaniškai kilę po pastato griūties ir pirminiame etape reikalavę prisiimti atsakomybę už nelaimę⁵.

Socialinių judėjimų klasikais Charles'is Tilly⁶, Sidney Tarrow⁷ ir Douglas McAdamas⁸ daugiausia prisidėjo prie struktūralistinės procesų teorijos, skirtos vaidingos politikos ir socialinių judėjimų analizei, plėtojimo. Daugiausia dėmesio sutelkę į struktūrinius aspektus (išteklis, organizacijas ir kt.) į mobilizaciją jie žvelgė iš struktūrinės perspektyvos. Anot jų, revoliucijos ir socialiniai judėjimai kyla ir vystosi būdami stipriai priklausomi nuo pilietinių, politinių ir kitų organizacijų, kurios savo ištekliais (organizaciniais, žmogiškaisiais ir kt.) padeda artikuliuoti protesto ar revoliucijos tikslus, mobilizuoti mases. Struktūralistinės procesų krypties atstovai teigia, kad esamos organizacijos stipriai prisideda prie mobilizacijos, visų pirma sutelkdamos savo narius, o vėliau per juos mobilizuoja ir platesnę auditoriją. Donatella della Porta ir Mario Dani papildo teigdami, kad neretai socialiniai judėjimai kyla ten, kur yra stiprūs prieš tai egzistavę so-

³ „Belarus Protests Show no sign of Fading as 100,000 Turn out in Minsk“, *The Guardian*, rugsėjo 6, 2020, <https://www.theguardian.com/world/2020/sep/06/belarus-protests-100000-turn-out-in-minsk-alexander-lukashenko>

⁴ Lex Harvey, „Georgia is Being Rocked by Growing Protests. Here's what You need to Know“, *CNN*, gruodžio 3, 2024, <https://edition.cnn.com/2024/12/02/europe/georgia-tbilisi-eu-protests-intl-hnk/index.html>

⁵ Srdjan Cvijic, „After a Year of Student-Led Protests, the Cracks in Serbia's Government have Turned into Fissures“, *The Guardian*, spalio 29, 2025, <https://www.theguardian.com/commentisfree/2025/oct/29/serbia-student-protests-anniversary>

⁶ Charles Tilly, *From Mobilization to Revolution* (Reading, MA: Addison-Wesley, 1978). Taip pat Charles Tilly, *Big Structures, Large Processes, Huge Comparisons* (New York: Russell Sage, 1984) ir Charles Tilly, „To Explain Political Processes“, *American Journal of Sociology* 100, no. 6 (1995): 1594–1610; Charles Tilly ir Sidney Tarrow, *Contentious Politics*, 2nd ed., revised and updated (New York: Oxford University Press, 2015).

⁷ Sidney Tarrow, *Power in Movement*, 2nd ed. (Cambridge: Cambridge University Press, 1998) and 3rd ed. (Cambridge: Cambridge University Press, 2011).

⁸ Doug McAdam, *Political Process and the Development of Black Insurgency, 1930–1970* (Chicago: University of Chicago Press, 1982).

cialiniai tinklai, kur individai yra sukaupę didelį socialinį kapitalą⁹. Visgi vis dažniau kylant spontaniškiems protestams, kai tradicinės socialinių judėjimų organizacijos ir jų rėmėjai lieka nuošalyje, mobilizacijos teorija susiduria su sunkumu tokį reiškinį paaiškinti. Kyla klausimas, kaip individai, kurie nėra susiję su tradicinėmis socialinių judėjimų organizacijomis, prisijungia prie protesto judėjimų? Kokie yra protestuotojų motyvai? Kaip tie motyvai koreliuoja su naryste pietinėse / politinėse organizacijose ir kaip tai veikia mobilizaciją bei pačius socialinius judėjimus ar revoliucijas? Nepaisant vis dažnesnių spontaninės mobilizacijos atvejų apraiškų, išsamių jos tyrimų beveik nėra. Pavienės atvejų analizės dažnai remiasi tyrimu vienu aspektu (pvz., identiteto reikšmė, baimė¹⁰, moralinis šokas¹¹), o apibendrinto išsamaus darbo, kuriame būtų išplėta teorija, apimanti individualų ir struktūrinį lygmenis, kur būtų sujungti iki šiol mobilizacijos lauke atliktų tyrimų elementai, nėra.

Londono universiteto koledžo (*University College London*) sociologijos dėstytojas Benjaminas Abramsas savo 2023 m. išėjusioje pirmojoje autorinėje knygoje *Masės kyla. Spontaniška mobilizacija ir ginčytina politika*¹² vienas pirmųjų bando rūpestingai užglaistyti šią teorinę spragą siūlydamas *palankumo konvergencijos* (angl. *affinity-convergence theory*) teoriją, kurioje individualų lygmenį bandoma sujungti su struktūriniu aiškinimu. Teorija tikrinama keturiais atvejais – autoritariniame režime Egipte („Twitter“ revoliucija ar Tahrir

⁹ Donatella Della Porta ir Diani Mario, *Social Movements. An Introduction*. 3rd edition (Wiley-Blackwell). 352. Chapter 5. ISBN: 978-1-119-16765-5, <https://bit.ly/3vBGmOv>

¹⁰ O. Nikolayenko, „I am tired of being afraid’: Emotions and Protest Participation in Belarus“, *International Sociology* 37(1), (2022): 78–96, <https://doi.org/10.1177/02685809211023051>

¹¹ Tatiana Shchytsova, „The Strength of the Strengthless: Women, Aged, and Disabled People as a Subversive Force in the Belarusian Protest Movement 2020“, *Journal of the British Society for Phenomenology* 55:1 (2024): 28–43, DOI: 10.1080/00071773.2023.2224833

¹² Benjamin Abrams, *The Rise of the Masses Spontaneous Mobilization and Contentious Politics* (University of Chicago Press, 2023), DOI: 10.7208/chicago/9780226826820.001.0001

aiškštės protestai 2011 m.), demokratinėse Jungtinėse Amerikos Valstijose (*Occupy Wall Street* 2011 m. ir *Black Lives Matters* po George'o Floyd'o nužudymo 2020 m.) ir, kiek netikėtai, Didžiosios Prancūzijos revoliucijos metu (1789 m.). Autorius šiuos keturis atvejus pasirenka dėl visuose buvusios spontaninės mobilizacijos. Egiptą ir Volstryto užėmimą, nepaisydamas politinių santvarkų ir kitų skirtumų, pasirinko dėl laikotarpio – abu įvyko vadinamaisiais pasaulio protestų metais – 2011-aisiais. *Black Lives Matters* ir Didžioji Prancūzijos revoliucija pasirinkti siekiant patikrinti, ar pasikeitus laikotarpiui teorija yra tinkama spontaninės mobilizacijos paaiškinimui, teorinio modelio universalumui pagrįsti.

Tai nėra pirmas Benjaminio Abrams'o bandymas išsamiau tirti vaidingos politikos formas, mobilizacijos aspektus ir revoliucijų teorinius apmatius. Abramsas yra *Sociology* žurnalo redaktorių kolegijos narys, *Contention. The Multidisciplinary Journal of Social Protest* žurnalo redaktorius. Šiame tarpdisciplininame žurnale, leidžiamame nuo 2013 m., yra plačiai analizuojami vaidingos politikos ypatumai, daug dėmesio skiriama protestų ir socialinių judėjimų atvejų ir lyginamosioms analizėms bei teorinėms inovacijoms. 2023 m. buvo išleista autoriaus su kolega redaguota knyga *Symbolic Objects in Contentious Politics*, kurioje įvairių sričių tyrėjai, žvelgdami per vaidingos politikos simbolius įvairiose pasaulio vietose, suformuoja teorinį indėlį į šią sritį tolesniems tyrimams. Abramsą domina demokratinų bei autoritarinių valstybių politiniai procesai. Demokratijose jam įdomiausias demokratijos aižėjimas, socialinių judėjimų ir teisės viršenybės klausimai, autoritariniuose režimuose – revoliucijos, pasipriešinimo ir masiniai judėjimai. Benjaminas Abramsas moksliniuose tyrimuose pagrindinį dėmesį skiria tiriamiesiems makro- ir priežastinio ryšio palyginimams ir atvejų studijoms, skirtoms naujoms, ilgalaikėms teorinėms įžvalgoms sukurti.

Naujoji knyga *Masės kyla. Spontaniška mobilizacija ir ginčytina na politika* sudaryta iš įvado, penkių dalių ir išvadų. Įvadą autorius pradeda nuo Egipto atvejo – aptaria 2011 m. kilusių Tahrir'o aikštės protestų nacionalinę ir tarptautinę priešistorę. Atskirą dėmesį auto-

rius skiria spontaninės mobilizacijos sąvokos paaiškinimui – grįžta prie socialinių judėjimų tyrimų istorijos. Tai padeda pristatyti pagrindinį knygos tikslą – parodyti, kaip vyksta spontaninės mobilizacijos procesai, kai plačiai paplitusios asmeninės savybės / palankumas (angl. *affinities*) ir socialinės aplinkybės sukuria masinį kolektyvinį veiksmą, kuriame nėra aiškių organizatorių ir masinio iracionalumo (vadinamojo bandos jausmo, kai masės mobilizuojasi vedamos alogiško, iracionalaus, dažnai impulsyvaus elgesio). Papildomą dėmesį B. Abramsas skiria socialinių judėjimų tyrimų istorijai, tad ši knyga neabejotinai padės tiems, kurie ieškos apibendrinančių socialinių judėjimų analizės perspektyvų.

Pirmos knygos dalies pirmame skyriuje autorius grįžta prie socialinių judėjimų mobilizacijos teorijos ištakų aptarimo. Čia yra aptariami socialinių psichologų, sociologų ir politikos mokslų atstovų atlikti tyrimai, išplėtos teorijos, pagrindiniai argumentai mobilizacijos tyrimų lauke. Tai yra neabejotinai viena iš vertingiausių knygos dalių, apibendrinanti visą mobilizacijos tyrimų lauką ir parodanti autoriaus išplėtos teorijos nišą. Autorius pristato savo siūlomą teoriją trūkstamai teorinei nišai užpildyti. Pagrindinė *palankumo konvergencijos* teorijos mintis – net ir visuomenėje esant *išankstiniam palankumui / pritarimui* (angl. *affinity*) tam tikram klausimui, tai nebūtinai gali paskatinti mobilizaciją. Nors ši mintis nėra nauja, visgi ji pagrindžia autoriaus siekį ieškoti individualių motyvų, kurie gali skatinti mobilizuotis, ir palankių socialinių sąlygų, kurios „atveria“ individams galimybes savo susikauptą palankumą paversti kolektyviniu veiksmu. Palankumą autorius mato kaip nevienalytį reiškinių, susidedantį iš *socialinių ir psichologinių faktorių*, kurie lemia asmenų nusiteikimą dalyvauti. Socialinis palankumas ir jo faktoriai apima individo ar grupės sąlygas socialiniame pasaulyje: jų veiklos modelius, socialinį statusą (rasė, klasė, darbingumo lygis, amžius, lytis, (ne)įgalumas), išteklius (gerovė, informacija, transporto prieinamumas, įrankiai) ir įsipareigojimus (baziniai išgyvenimo poreikiai – valgymas, miegas, saugumo jausmas, ilgos darbo valandos, vaikų auginimas). Socialinio palankumo veiklos modeliai apima kontekstą, kuriame individai gyvena, dirba ir leidžia laiką, individų

kasdienybės struktūrą. Šie veiklos modeliai gali būti ir skaitmeniniai. Lyginant su psichologiniu palankumu, konkretaus socialinio palankumo vaidmuo dažnai yra priklausomas nuo konteksto. *Psichologinį palankumą* sudarantys faktoriai apima *nusiteikimą* (angl. *disposition*) ir *paskatas / motyvus* (angl. *drives*). Nusiteikimas iš esmės lemia dalyvių sąmoningą politinį pasirinkimą remti kokį nors klausimą, *paskatos / motyvai* lemia jų mažiau politinių interesų ir psichologinių poreikių suderinamumą su tuo klausimu. Nusiteikimas apima identitetą, patirtą neteisybę, požiūrius (moralines vertybes, ideologiją ir kt.), o paskatos / motyvai – interesus ir poreikius. Vien tik palankumo ar nusiteikimo neužtenka. Reikia tam tikrų struktūrinių sąlygų, kurios „pritrauktų“ individą protesto veiklai. Kitaip tariant, kad šie individualaus lygmens palankumai mobilizuotų, reikia katalizatorių, kuriuos autorius vadina *konvergencija*. Ji sudaryta iš įvairių socialinių kontekstinių sąlygų, konvergencijos potipių, kuriuos autorius vadina *palankia* (angl. *opportunity*), *išskirtine* (angl. *exceptional*) ir *svarbiausia* (angl. *paramount*) situacijomis. Be viso to, šiam teoriniam modeliui itin svarbus yra kontekstas, kuris autoriaus apibrėžiamas kaip *struktūrinis (situacinis)*, *kognityvinis (įrėminantis)* ir *fizinis (erdvės)*. *Palankumo konvergencijos* teorija siekia paaiškinti spontanišką masinę mobilizaciją išryškindama bendrus veiksnius individualiose trajektorijose. Reikšmingo palankumo egzistavimas visuomenėje ir konvergencijos sąlygų atsiradimas yra būtini šiam konkrečiam masinės mobilizacijos tipui. Nors palankumo konvergencijos modelis pasirodo esąs pakankamas mobilizacijai masiniu lygiu, jis ne visada yra pakankama sąlyga dalyvavimui individualiu lygiu, nes gali būti individualizuotų kliūčių protestuoti.

Kitų knygos dalių, analizuojančių konkrečius spontaniškos mobilizacijos atvejus, struktūra yra panaši – empiriškai identifikuojami palankumo faktoriai, išgryninami konvergencijos momentai ir kontekstas, kuriuose kilo masinė spontaniškos mobilizacija. Antra knygos dalis yra skirta Egipto spontaninei mobilizacijai 2011 m., kuri vyko autoritarinio režimo sąlygomis. B. Abramsas šioje knygos dalyje atskleidžia ikirevoliucines sąlygas šalyje, įveda į egzistavusių organizacijų Egipte tinklą, pristato populiarėjantį virtualų aktyvizmą ir prieš tai

kilsius protestus, kitus ginčytinos politikos atvejus Egipte iki 2011 m. masinių protestų Tahriro aikštėje. Remdamasis protestuotojų prisiminimais autorius analizuoja revoliucinį momentą, mobilizacijos bangas. Išgryninęs Egipte egzistavusius *palankumo konvergencijos* modeliui svarbius elementus, juos aprašo ir vizualizuoja. Galiausiai autorius skiria nemažai dėmesio analizei ir aprašymui laikotarpio po revoliucijos, kuris nustebina patį autorių dėl to, kad, nepaisant didelio protestuotojų interaktyvumo protestų metu, po revoliucijos socialiniai ryšiai neišliko, struktūrinės situacijos persigrupavo ir jų nebeliko, mobilizaciją skatinęs palankumas pasikeitė, šalį sukaustė dar didesnės represijos.

Trečia knygos dalis nukelia skaitytojus į 2011 m. JAV, kur vyks ta Volstryto okupacija (OWS). Šioje dalyje autorius, panašiai kaip Egipto atveju, detalai išanalizuoja įvykius ir pateikia visą jų eigą, identifikuodamas konvergencines situacijas, ir analizuoja protestuotojų socialinio ir psichologinio palankumo faktorius. B. Abramsas aprašo visas palankumo ir konvergencijos sąveikas ir pateikia, kaip ir Egipto atveju, vizualią teorinio modelio schemą. Šis atvejis, palyginti su Egiptu, yra visiškai kitoks ne vien dėl to, kad vyko demokratijoje, kur rizika protestuoti ir nukentėti nuo žiaurių režimo / vyriausybės represijų yra kur kas mažesnė, bet ir dėl to, kad protestams akimirksniu nesubūrė tokios masinės minios. OWS judėjimas labiau buvo ilgo laiko nuolatinės mobilizacijos pavyzdys, kuris stipriai išnaudojo protesto vietą, tapusią protesto simboliu, savotiško „festivalio“ ar alternatyvaus gyvenimo, bendrystės erdve, kur kiekvienas, kad ir koks būtų jo socialinis ekonominis statusas, galėjo įsitraukti. OWS sukūrė tai, ko trūko judėjimą įkvėpusiai Egipto mobilizacijai – didžiulį tarpusavyje susijusį radikalų, aktyvistų ir organizatorių tinklą, kuris per pastarąjį dešimtmetį toliau kėlė jiems artimus vertybinius klausimus, inicijavo diskusijas ir organizavo protestus.

Ketvirtoji knygos dalis yra skirta *Black Lives Matters* protestams po George'o Floydso nužudymo 2020 m. (BLM). Šie masiniai protestai, vykę COVID-19 pandemijos metais, akimirksniu sutraukė mases žmonių įvairiuose JAV miestuose. Šioje dalyje autorius analogiškai kitiems, jau aptartiems atvejams, detalai pateikia įvykių seką ir kon-

tekstą, tai iliustruoja gausybė citatų iš interviu su protestuotojais, ir identifikuoja tarp protestuotojų buvusius socialinius ir psichologinius palankumus, apibrėžia konvergencijos situacijas ir kontekstą. Šioje dalyje protestų dalyvių citatos buvo labiausiai atskleidžiančios individualų psichologinį lygmenį, jose jautėsi daug emocijų, buvo stipriai, kaip ir prieš tai aptartu Egipto atveju, išreikštas identitetas ir neteisybės jausmas; kaip OWS, vertybinis ir socialinio statuso aspektai. Ir šioje knygos dalyje autorius išsamiai aptaria konvergencijos sąlygas, kurios šiuo atveju apėmė ir COVID-19 pandemijos sukeltus asmeninius nusiteikimus bei socialines aplinkybes.

Paskutinė, penktoji, knygos dalis ir paskutinis tiriamas empirinis atvejis skaitytojus nukelia į XVIII a. Prancūziją. Abramsas siekia patikrinti *palankumo konvergencijos* modelį ankstyvosios Didžiosios Prancūzijos revoliucijos sąlygomis. Šioje dalyje, kaip ir ankstesnėse, autorius laikosi panašios įvykių pasakojimo logikos, susiejimo su palankumo identifikavimu visuomenėje ir konvergencijos situacijų iškilimu. Paskutinis atvejis labai aiškiai leidžia pastebėti visų atvejų panašumus – erdvės svarbą momentinei mobilizacijai, kuri prisideda prie pro šalį einančių smalsuolių pritraukimo, atkreipia dėmesį į žiniasklaidos vaidmenį mobilizacijai ir protesto įrėminimui bei komunikacijai tarp protestuotojų. Visais atvejais smurtinis vyriausybės atsakas sukėlė dar didesnę mobilizaciją, kėlė katarsį ar solidarumo, bendrystės jausmą atsikovojo fizinę miesto vietą iš protestų malšintojų. Stiprūs protestuotojų jausmai dalyvaujant protestuose, tiesiog būnant minioje, vienija visus aptartus atvejus. Stiprus nusivylimo ir neteisybės jausmas buvo vienas iš tų psichologinio palankumo faktorių, kurie visais keturiais atvejais, nepaisant politinio režimo, kuriame kilo protestai, atsikartojo.

Knygos išvadose autorius dar kartą pagrindžia *palankumo konvergencijos* teorijos nišą, paaiškiną jos sumanymą, trumpai apibendrina visas knygos dalis. *Palankumo konvergencijos* teorinis modelis suteikia aiškinamąją galią suprasti, kaip iš pradžių mažoms protestuotojų grupėms pavyko sukurti masinę mobilizaciją, pritraukti žmones, buvusius toli už jų socialinių tinklų ribų. Šioje dalyje autorius taip pat skiria nemažai dėmesio po pristatytų atvejų išmoktoms pamokos,

klausimams, kurie gali kilti perskaičius knygą, ir mintims, kuo ir kaip galima teoriją papildyti.

Benjamino Abramso knyga parašyta įdomiai, kupina gyvų citatų, iliustruojančių keturis empirinius spontaniškos mobilizacijos atvejus. Išvystytas palankumo konvergencijos teorinis modelis yra kompleksiškas, siekiantis sujungti mikroindividualų lygmenį su struktūriniu, agreguojantis lig šiol socialinių judėjimų mobilizacijos lauke plėtotų teorijų elementus – individų jausmus (pyktį, nepasitenkinimą), vietos / lokacijos svarbą, engiamos klasės, žiniasklaidos, tarptautinio konteksto vaidmenį ir kt. Teorinis modelis pristatytas aiškiomis schemomis ir kiekvieno empirinio atvejo teorinio modelio taikymas galiausiai sugula į schemą.

Visgi nepaisant autoriaus bandymo sujungti individualų ir struktūrinį lygmenis, skaitant knygą susidarė įspūdis, kad struktūrinis lygmuo yra geriau argumentuotas nei individualus. B. Abramsas, nereitai kalbėdamas apie palankumą, nesileidžia į detalesnį jo išskleidimą, suplakdamas į viena paties išskirtus socialinius ir psichologinius palankumo faktorius.

Abramsas modelį patikrina demokratinių ir autoritarinių režimų sąlygomis, pastariesiems pasirinktas tik vienas atvejis. Iš pateiktų empirinių pavyzdžių atrodo, kad modelis spontaniškos mobilizaciją gerai paaiškina demokratijose, tačiau autoritarinių režimų sąlygomis modelio aiškinamoji galia iki galo neįtikina – nors Egipto atvejis buvo labai detalai išanalizuotas, visgi jis pasirodė nepakankamai atskleistas iš individualios rizikos protestuoti perspektyvos. Kaip teigia racionalaus pasirinkimo autoriai, individai, prieš įsitraukdami į dažnai pavojingus protestus, skaičiuoja tokio savo veiksmo kainą ir naudą¹³. Autoritarinėse valstybėse įsitraukimas į protestus gali būti labai pavojingas ir individui „neapsimokėti“ ne tik dėl galimų žiaurių

¹³ Rasma Karklins ir Roger Petersen, „Decision Calculus of Protesters and Regimes: Eastern Europe 1989“, *The Journal of Politics* 55.3 (1993): 588–614, <https://bit.ly/3cpGQj5>

<https://www.rferl.org/a/potential-lukashenka-challenger-and-his-son-detained-in-minsk/30677991.html>, ir Roger D. Petersen, *Resistance and Rebellion: Lessons from Eastern Europe* (Cambridge University Press, 2001), <https://bit.ly/3i6OEtU>

represijų, bet ir dėl to, kad esant mažam išitraukimui, protesto tikslų pasiekimas yra abejotinas, o tai padidina represijų tikimybę ir galimą socialinę marginalizaciją. B. Abramso modelyje neapartas ir pasitikėjimo aspektas, kuris autoritariniuose režimuose ir visuomenėse yra itin svarbus ne tik formuojantis opozicijai režimo atžvilgiu ar socialiniams judėjimams, bet ir kalbant apie spontaniinę mobilizaciją.

Beskaitant knygą, Abramso teorinį modelį norėjosi taikyti 2020 m. Baltarusijos protestų analizei. Iš pirmo nedetalaus žvilgsnio atrodo, kad 2020 m. Baltarusijos protestams aiškinti galima taikyti Abramso pristatytą palankumo konvergencijos modelį. Visgi kyla ir abejonių, nepaisant puikiai į modelį sugulančių konvergencijos situacijų, individualiu lygmeniu galima nesunkiai pastebėti trūkumų, susijusių su pasiryžimu protestuoti bei išėjimu į gatves. Tai ypač išryškėja bandant palyginti kelias prieš 2020 m. Baltarusijoje susidariusias protestų situacijas, turėjusias visas konvergencijos situacijų sąlygas ir palankumo elementus. Nepaisant palankių, remiantis Abramso modeliu, protestams sąlygų, masiniai protestai Baltarusijoje neįvyko nei 2019 m., kai buvo protestuojama prieš integruotos Baltarusijos ir Rusijos valstybės idėją¹⁴, nei 2017 m. tūkstančiams susirinkus protestuoti prieš mokestį „socialiniams parazitams“¹⁵. Abu šie atvejai, turėję stiprų spontaniinės mobilizacijos elementą, tokių masių kaip 2020 m. į gatves neišvedė. Šie pavyzdžiai palieka atvirą klausimą apie individualiu lygmeniu veikiančius elementus, kurie nėra įtraukti į Abramso modelį. Siekiant paaiškinti spontaniinius protestus autoritarinėse valstybėse, modelis galėtų būti papildytas individualaus lygmens komponentais palankumai dar labiau detalizuoti ir papildyti.

¹⁴ „Belarus Crowds Rally Against Closer Russia Relations“, *Deutsche Welle*, 2019 m. liepos 12 d., <https://www.dw.com/en/belarus-protesters-rally-against-closer-russia-ties-as-putin-and-lukashenko-in-sochi/a-51570174>, ir „В столице Беларуси прошла акция протеста против интеграции с Россией“, *Current Time*, 2019 m. gruodžio 7 d., <https://www.currenttime.tv/a/belarus-against-integration/30312789.html>

¹⁵ „Belarus Protests Tax on Unemployed “Parasites”“, *Deutsche Welle*, 2017 m. gruodžio 3 d., <https://www.dw.com/en/belarus-protests-tax-on-unemployed-parasites/a-37911647> ir Ernestas Naprys, „Baltarusijos žurnalistas: tai brutaliausi valdžios veiksmai nuo 2011 metų“, *15min.lt*, 2017 m. kovo 25 d., <https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/pasaulis/baltarusijos-zurnalistas-tai-brutaliausi-valdzios-veiksmai-nuo-2011-metu-57-774176>

Iš to kyla abejonė, kiek modelis yra jautrus autoritarinių valstybių spontaninių protestų analizei, ypač Vidurio Rytų Europoje. Autoritarinių valstybių protestų analizei modelis galėtų būti papildytas individų rizikos slenksčio protestuoti, pasitikėjimo, „protestų sėkmės“ precedentų elementais.

Benjamino Abramso knyga yra vertinga ne tik dėl išvysto modelio, kuris susintetina elementus iš svarbių mobilizacijos tyrimų, jungdamas individualų ir struktūrinį lygmenis spontaniškai mobilizacijai aiškinti, bet ir dėl išsamios mobilizacijos teorijų apžvalgos bei nuoseklių keturių atvejų analizės. Autorius palankumo konvergencijos teorija atveria naują erdvę dar menkai vykstančioms akademiniams diskusijoms apie vis dažnėjančią spontaninę mobilizaciją. Sujungęs įvairių socialinių judėjimų teorijų elementus su empiriniais duomenimis, Benjaminas Abramsas sukūrė modelį, apimantį individualų ir struktūrinį lygmenis spontaninės mobilizacijos analizei. Tai neabejotinai prisideda prie socialinių judėjimų mobilizacijos teorinio vystymo ir platesnių akademinų diskusijų. Knyga gali būti puikus šaltinis tyrėjams ir studentams, siekiantiems ne tik geriau suprasti socialinių judėjimų teorijas, bet ir daugiau sužinoti apie keturis knygoje nuodugniai išanalizuotus atvejus bei spontaninės mobilizacijos aspektus juose.